

*Petr Luzan, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,
Chief Researcher, doctor of pedagogical sciences, professor*

E-mail: petr.luzan@ukr.net

*Tetyana Paschenko, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,
Senior Research, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher*

E-mail: tantarena@ukr.net

*Vanina Natalia, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,
Senior Research, Candidate of Pedagogical Sciences,*

E-mail: nvanina.science@gmail.com

*Kolisnyk Nadiia, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,
Senior Research, Candidate of Pedagogical Sciences,*

E-mail: kolesnik-nadija@ukr.net

*Mosya Irina, Methodist of Katyuzhanka higher vocational school Ukraine,
Candidate of Pedagogical Sciences*

E-mail: mosyaira@ukr.net

Concept of standardization of professional education

*Петро Лузан, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України,
головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор*

E-mail: petr.luzan@ukr.net

*Тетяна Пащенко, Інститут ПТО НАПН України, старший науковий
співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,*

E-mail: tantarena@ukr.net

*Наталя Ваніна, Інститут ПТО НАПН України, старший науковий співробітник,
кандидат економічних наук, доцент,*

E-mail: nvanina.science@gmail.com

*Надія Колісник, Інститут ПТО НАПН України, науковий співробітник,
кандидат педагогічних наук,*

E-mail: kolesnik-nadija@ukr.net

*Мося' Ірина, Катюжанське вище професійне училище, методист,
кандидат педагогічних наук,*

E-mail: mosyaira@ukr.net

Концепція стандартизації професійної освіти

Для успішної, продуктивної, злагодженої діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу закладів професійної освіти необхідна «спільна мова спілкування – базова система понять державного стандарту професійної освіти»¹. Мова про те, що стандарт як нормативний документ встановлює комплекс норм, вимог, правил до об'єкта стандартизації і є основним

---

¹ Чернілевський Д.В. Педагогіка вищої школи: Підручник / Д.В. Чернілевський. – Вінниця: Видавництво університету «Україна», – 2008. – 408 с.

інструментом управління якістю професійної освіти на державному рівні. Він має бути соціальною гарантією випускникам закладів професійної освіти щодо їх працевлаштування, конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на світовому ринках праці. Крім того, щоб випускники відповідали сучасним вимогам науково-технічного прогресу, необхідно забезпечити виконання вимог освітніх стандартів педагогічними і науково-педагогічними працівниками (для обґрунтування та запровадження необхідних педагогічних технологій), провайдером освітніх послуг (для розроблення адекватних механізмів планування, організації і контролю освітнього процесу), працівникам служб зайнятості (для організації працевлаштування, перекваліфікації незайнятих працівників), роботодавцям і профспілкам для розв'язання проблем штатного розпису, оплати праці та ін.

З огляду на вказане, стандартизація професійної освіти спрямована, насамперед, на досягнення належної якості підготовки кваліфікованих робітників, фахівців за рахунок інструментів організації освітньої діяльності, конкретизації навчальних цілей і результатів. У свою чергу, для досягнення вказаних цілей необхідно на належному концептуальному рівні визначити ключові методологічні позиції, підходи, принципи системного дослідження стандартизації професійної освіти як наукового феномену.

У словниках термін «концепція» (від лат. *conception* – розуміння, система) найчастіше тлумачиться як¹: 1) система поглядів, принципів у якійсь галузі; 2) загальний задум, основні ідеї твору, праці. Усвідомлюючи, що в концепції мають бути на належному рівні подано домінантні, методологічні позиції дослідження, визначаємося з такими положеннями: 1) концепція стандартизації професійної освіти – це певна модель, системний опис досліджуваного предмета чи явища, який сприяє розумінню, виявленню первинних ідей його функціонування; 2) концепція є системою досягнення

---

¹Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 4. – С. 275.

цілей процесу стандартизації, відповіддю на запитання «що треба робити?» і «як слід діяти?», щоб процес компетентісно орієнтованої підготовки фахівців був цілеспрямованим, продуктивним і ефективним; 3) це послідовне висвітлення етапів, напрямів, факторів, умов, інших елементів цілеспрямованого формування готовності педагогічних працівників до стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів, кваліфікованих робітників у коледжах, технікумах, професійно-технічних навчальних закладах.

Розроблення концепції стандартизації професійної освіти дозволило визначити та вирішити такі завдання:

- обґрунтувати провідні цілі, методологічні підходи та принципи стандартизації професійної освіти;
- визначити основні фактори стандартизації професійної освіти та обґрунтувати основні педагогічні умови продуктивної компетентісно орієнтованої підготовки молодших спеціалістів, робітників;
- з'ясувати провідні педагогічні напрями системного формування готовності педагогічних працівників до стандартизації професійної освіти та змодельовати означений процес у вигляді методичної системи.

Нормативно-правовою та методичною основою концепції стандартизації підготовки фахівців у закладах професійної освіти є Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., Закони України «Про стандартизацію», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», «Про зайнятість населення», «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів», розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 1077 «Про затвердження

Плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки» та інше.

Варто зазначити, що методології розвитку професійної освіти, аспектам стандартизації підготовки фахівців у закладах професійної освіти значної уваги приділяли вітчизняні і зарубіжні вчені: В. Андрущенко, С. Батишев, М. Євтух, С. Гончаренко, Дж. В. Зантворт, М. Згуровський, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Кремень, Н. Кузьміна, М. Лазарєв, В. Луговий, Л. Лук'янова, В. Манько, С. Мельник, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В. Орлов, Л. Пуховська, В. Радкевич, С. Сисоєва, О. Савченко та ін.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про наявність ґрунтовних теорій і концепцій, які можуть слугувати методологічними засадами розв'язання досліджуваної проблеми. Натомість поки-що відсутні системні дослідження проблеми стандартизації професійної освіти, цілеспрямованого формування готовності педагогічних працівників до компетентісно орієнтованої підготовки молодших спеціалістів, кваліфікованих робітників у коледжах, технікумах, професійно-технічних навчальних закладах. Додамо, що відсутність результатів таких науково-педагогічних досліджень, з одного боку, гальмує впровадження в освітній процес компетентісно орієнтованих педагогічних технологій, а з іншого – недостатньо сприяє досягненню належного рівня якості підготовки фахівців у закладах професійної освіти.

Актуальність розроблення концепції підтверджується реаліями педагогічної практики: пріоритетні напрями розвитку професійної освіти пов'язуються з ідеями компетентісної парадигми, але стандартизація компетентісної освіти в аспекті обґрунтування цілей, змісту, оцінювання компетентісних досягнень учнів, студентів, випускників поки-що здійснюється на інтуїтивному рівні.

В основу пропонованої концепції покладено ідею розглядати стандартизацію професійної освіти як процедуру, що визначає встановлення нормативних вимог кваліфікаційних стандартів до освітніх результатів (компетентностей) випускників закладів професійної освіти, передбачає

перманентне зіставлення навчальних досягнень учнів, студентів з цілями їх компетентнісно орієнтованої підготовки задля її корекції, забезпечує досягнення належних рівнів якості професійної підготовки фахівців у професійних навчальних закладах засобами інноваційності змісту та технологій навчання і сприяє конвертованості рівнів професійної освіти усередині держави та за її межами.

У дослідженні доведено, що провідними цілями стандартизації компетентнісно орієнтованої підготовки фахівців у закладах професійної освіти є такі орієнтири: забезпечити конвертованість рівнів професійної освіти усередині держави та за її межами для безперешкодної участі випускників технікумів і коледжів у міжнародному ринку праці; встановити базовий рівень, що забезпечує отримання і продовження професійної освіти кваліфікованим робітником, молодшим спеціалістом, необхідний рівень професійної компетентності, нижче за який не може бути атестація фахівця-професіонала; підвищити якість професійної підготовки фахівців у закладах професійної освіти за рахунок розширення професійного профілю, оволодіння студентами інтегрованою групою професій, упровадження прогресивних педагогічних технологій, системного контролю за діяльністю навчальних закладів і органів управління; забезпечити збереження вітчизняного освітнього простору, можливість безперервної освіти («освіти впродовж життя»), академічну мобільність, раціональні витрати фінансових і матеріально-технічних ресурсів тощо.

Запропоновано принципово новий підхід до стандартизації професійної освіти, який ґрунтується на ідеї розгляду досліджуваного феномену як процедури, що включає такі взаємопов'язані етапи: розроблення кваліфікаційних стандартів (професійного; освітнього; стандарту оцінювання) з визначенням кінцевих, підсумкових та інтегративних результатів навчання як тезаурусу цілей, що характеризують структуру і зміст моделі випускника; автономного проектування навчальними закладами змісту освіти – освітніх програм кваліфікованого робітника, молодшого

спеціаліста, навчальних планів, навчальних програм дисциплін, модулів, зокрема міждисциплінарних, індивідуальних навчальних завдань тощо; досягнення очікуваних результатів навчання засобами адекватних педагогічних технологій; розроблення технологій оцінювання компетентнісних досягнень студентів і випускників та систематична їх діагностика.

Провідна ідея та основні концептуальні положення відображені в загальній гіпотезі дослідження, яка полягає в тому, що результативність стандартизації професійної освіти фахівців в умовах окремого закладу професійної освіти підвищиться за умови розроблення та застосування методичної системи, що структурно і функціонально спрямована на формування готовності педагогічних працівників, учнів, студентів до компетентнісного навчання з урахуванням вимог кваліфікаційних стандартів.

У дослідженні проблеми стандартизації професійної освіти загальні напрями наукового пошуку зорієнтовані з методологічними положеннями, обґрунтованими академіком Н. Ничкало¹: «Отже, наукове обґрунтування і розробка державних стандартів з урахуванням сучасних і перспективних суспільних потреб, їх впровадження, науково-методичний супровід цього процесу – це важливі умови забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Досягнення цієї мети потребує здійснення комплексних педагогічних, психологічних, соціологічних, економічних, філософських, порівняльно-педагогічних та інших досліджень, врахування науково обґрунтованих рекомендацій у розробленні стандартів для різних освітніх підсистем». На основі наведених теоретико-методологічних позицій щодо розроблення та впровадження кваліфікаційних стандартів, було сформульовано такі науково-педагогічні положення, що розкривають зміст концепції:

---

¹ Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.

1. Основними чинниками, що гальмують стандартизацію освіти молодших спеціалістів, кваліфікованих робітників є: недостатня участь суб'єктів господарювання у розв'язанні завдань професійної освіти; слабкість нормативно-правової бази (низька частка професійних стандартів, та, відповідно, освітніх стандартів четвертого покоління, відсутність оцінних стандартів, застарілість законодавчої бази тощо); неефективна модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; недосконалий механізм формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів та ін.; усталене роками розуміння стандартизації лише як процедури розроблення та затвердження стандартів освіти тощо.

2. Сучасна гуманістична парадигма освіти сповідує ідею людиноцентризму: на перше місце ставиться всебічний розвиток особистості учня чи студента як рівновеликої цінності. Головна педагогічна ідея – освіта впродовж життя – спричинює постановку таких головних освітніх завдань: дати людині глибокі загальнокультурні основи; розвинути її загальні здібності й задатки; сформувати здатність пристосовуватися до динамічних умов особистого, соціального і професійного життя.

Тому дослідження стандартизації професійної освіти має базуватися на методології, що враховує єдність особистісно-орієнтованого, компетентнісного, системного, діяльнісного та міждисциплінарного як провідних наукових підходів.

3. Стандартизація професійної освіти базується на таких основних принципах: модульності, діяльнісної спрямованості, системності, гуманізації, фундаментальності, гнучкості та варіативності; єдності та взаємозв'язку загальноосвітньої, професійно-теоретичної та професійно-практичної видів підготовок, діагностичності, уніфікації, випереджувального характеру професійної освіти.

Зокрема, принцип модульності визначає підхід до організації оволодіння учнем чи студентом навчальними модулями і виявляється через

специфічну для модульного навчання методик, основним змістом якої є активна самостійно-творча діяльність того, хто навчається; принцип діяльнійснї спрямованості передбачає продуктивну організацію освітнього процесу закладу професійної освіти, за якої суттєво посилюється міжпредметно-практично-прикладний аспект оволодіння професійною діяльністю; акценти робляться на набуванні необхідних особистісних якостей – «реалізаційних здатностях особистості»; орієнтування освітнього процесу здійснюється не на перелік навчальних дисциплін, а на вимірювані освітні результати, що відображають не стільки економічний, а значно ширший соціальний контекст; освітні цілі (перелік і зміст того, що має бути конкретно досягнуто і виміряне у процесі професійної підготовки) формуються у формі системи компетентностей – базових (спільних для всіх видів професійної та суспільної діяльності) і предметних (що відображають специфіку конкретного виду економічної діяльності) компетентностей; цілеспрямовано здійснюється добір відповідних педагогічних технологій, що гарантують досягнення запланованих цілей та об'єктивне оцінювання досягнутого результату; принцип гуманізації передбачає звернення до особистості учня, студента, створення необхідних і рівноправних умов для розвитку інтересів, схильностей та можливостей кожного учасника освітнього процесу. Реалізація принципу обумовлюється значним підвищенням ступеня діагностичності усіх форм відображення змісту навчання; наявністю в новій моделі навчального плану відповідних гуманітарних предметів; варіативністю навчальних планів, застосованих для різноманітних моделей професійного навчання; виділенням в освітніх стандартах професійно значущих властивостей та якостей майбутнього фахівця, які необхідно цілеспрямовано формувати в учнів, студентів у перебігу професійної підготовки; дотримання принципу фундаментальності забезпечує виокремлення у змісті професійної освіти поряд із загальноосвітнім загальнопрофесійного компонента, який є основою (фундаментом) для формування спеціального соціального досвіду

особистості. Даний компонент має налічувати сукупність загальнопрофесійних дисциплін, які обумовлюють можливість формування досвіду майбутніх молодших спеціалістів, кваліфікованих робітників у інваріантних галузях діяльності: технології, техніки, матеріалознавства, графіки, економіки, організації та управління, охорони праці, екології, основ психології та етики ділових стосунків і т. ін.

4. Стандартизація професійної освіти детермінує комплекс вимог до проектування змісту компетентнісно орієнтованої освіти, зокрема: зміст обов'язкових та вибіркових дисциплін має бути структурованим, виходячи з логіки побудови системи професійної діяльності фахівця; основою визначення необхідності й достатності дидактичних одиниць навчального матеріалу, оволодіння якими забезпечує вимоги освітнього стандарту, має бути робоча навчальна програма; теоретичні основи професійної діяльності як предмет навчання мають відображати сучасні досягнення в галузі науки, техніки й технології виробництва; при доборі змісту освіти необхідно враховувати закономірності, принципи, технологію освітнього процесу; системотвірним компонентом змісту кожного блоку, дидактичної одиниці навчального матеріалу має бути ціннісно-цільовий орієнтир; дедуктивно-логічна основа проектування змісту освіти має вибудовуватися від загального до часткового; при проектуванні гуманістичної спрямованості навчання спеціальних дисциплін варто відбирати такий зміст, який дозволяв би студентам усвідомлювати його суспільну значимість і особистісний смисл; при доборі змісту освіти необхідно враховувати передбачувані здатності студентів до творчої діяльності; експериментальна, дослідницька основа змісту освіти молодших спеціалістів вимагає врахування необхідності проведення перетворень на кожному навчальному занятті, на всіх його стадіях і фазах кожної стадії.

5. Стандартизація професійної освіти здійснюється за такими напрямками: розроблення та затвердження кваліфікаційних стандартів професійної освіти; проектування змісту компетентнісно орієнтованої освіти;

обґрунтування та впровадження педагогічних технологій; оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів, випускників.

6. Для досягнення унормованих кваліфікаційними стандартами освітніх результатів необхідно в умовах конкретного закладу професійної освіти створити методичну систему цілеспрямованого формування готовності педагогічних працівників до стандартизації професійної освіти. Така методична система, наприклад, у коледжі чи технікумі має методологічно базуватися на основних категоріях і законах філософії, положеннях і принципах діалектики, а також основних методологічних підходах (системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, технологічний, інформаційний та культурологічний) щодо розв'язання проблеми; теоретичний концепт обґрунтування і розроблення методичної системи ґрунтується на загальнонаукових положеннях системного підходу, положеннях психологічних теорій діяльності, теорій особистості, теорій мотивації діяльності, психологічних моделях репрезентації знань, закономірностях і механізмах формування умінь і навичок, педагогічних принципах науковості, активності і свідомості, систематичності і послідовності, модульності, міждисциплінарності навчання; діагностичності; технологічного поєднання змісту, методів, засобів і форм навчання; цілісності та єдності педагогічного процесу; діяльнісної спрямованості професійної освіти; фундаментальності, гнучкості і варіативності професійної підготовки; взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку особистості; взаємозв'язку і єдності теорії та практики у навчанні; взаємозв'язку індивідуальної, групової та колективної навчальної діяльності; випереджувального характеру професійної освіти; взаємної відповідальності викладача і студента за результати оволодіння освітньою програмою.